

УДК 008:81'25: 791.44 (045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/48>

Щербина А. В.

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Полякова О. В.

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Дольник І. М.

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ПЕРЕКЛАД АУДИОГІДІВ ВИЗНАЧНИХ СВІТОВИХ КУЛЬТУРНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто переклад як основний інструмент забезпечення міжкультурної комунікації. Використання україномовних аудіогідів історичних пам'яток в світі було досліджено в двох аспектах: перекладацькому та культурному. Так, було охарактеризовано історію виникнення проєкту з впровадження україномовних гідів та проведення культурних заходів в усьому світі, спрямованих на посилення культурного обміну між Україною та світом, що стане запорукою успішної євроінтеграції в майбутньому.

Дане дослідження перекладацького та культурного аспектів україномовних аудіогідів світових історичних пам'яток має на меті сприяти глибшому розумінню його ролі як основи комунікаційної структури в ході посилення міжнародної співпраці України з іншими країнами світу. Було встановлено надзвичайну важливість в музеї світового масштабу почути с рідну мову в списку доступних для екскурсій. З'ясовано, що в рамках такої культурної та мовної ініціативи необхідною є солідарність світової спільноти в даному питанні, особливо в умовах, коли росія роками намагається знищити українську культуру, мову та їх носіїв. В ході написання статті розглянуто, що саме завдяки перекладу аудіогідів та інших туристичних матеріалів світових пам'яток на українську мову створено можливість для глибшого залучення українців до світових культурних процесів, водночас дозволяючи світовій спільноті пізнати та оцінити українську культуру як невід'ємну частину світової культурної спадщини.

Також переклад світових пам'яток на українську мову стає частиною загальної стратегії культурної дипломатії України, сформувати позитивний образ країни у світі. За результатами написання статті встановлено, що використання перекладу на українську мову як засобу передачі інформації про світову культурну спадщину підкреслює незалежність і культурну самобутність держави, посилює її міжнародний авторитет.

Ключові слова: переклад, світова пам'ятка, ЮНЕСКО, культурна спадщина, міжкультурна комунікація.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, коли в Україні триває багаторічна війна і, на жаль, багато українців були змушені покинути свої домівки і виїхати закордон в пошуках безпеки, знання іноземних мов набуло критично важливого значення. Неможливо уявити нормального проживання в будь-якій країні світу, якщо ти не знаєш мову місцевого населення або хоча б мову міжнародного спілкування, англійську. Переклад став в нагоді в багатьох життєво важливих ситуаціях, так для допомоги вимушеним переселенцям залучили як фахових перекладачів, так і білінгвів. Відновлення морального стану після того, що довелося побачити і пережити на бать-

ківщині, особливо після повномасштабного вторгнення ворога на територію України, стало пріоритетом номер 1. Одним із способів розв'язатись, перебуваючи далеко від рідного дому, може стати відвідування визначних світових музеїв. Це не лише допомагає культурно збагатитись, а й покращити психоемоційний стан. Але, на жаль, чомусь історично склалась не дуже приємна ситуація з аудіогідами, точніше відсутністю в переліку мов української, а от російська (мова окупантів і терористів) була досить поширеною в багатьох країнах світу, як в музеях, так і в екскурсійних автобусах Нор-он Нор-off. Тому Перша леді України Олена Зеленська започаткувала проєкт із запровадження

україномовних аудіогідів, і це не лише про зручність і доступність, а перш за все, про прийняття України у світі, про її голос, який можна почути в понад 50 визначних культурних та історичних пам'яток у 32 країнах світу. Саме тому актуальним питанням постало вивчення перекладу як основного засобу втілення такого проекту світового масштабу. Тому дослідження даної тематики є актуальним та може допомогти розширити свої фонові знання як фахівцям в галузі перекладу, так фахівцям в галузі культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи Ткачук І. В., Ткачівська М. Р., Бондаренко Р., Бовт А. Ю. спрямовані на розуміння і вирішення проблем, пов'язаних з важливістю перекладу як засобу міжкультурної комунікації. В своїх роботах вчені аналізують сучасні концепції творчості у перекладі. Науковець Штепуляк О. С. зосередив свою увагу на вивченні міжкультурних аспектів перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. А Бовт А. Ю. дослідив роль перекладача як транслятора культури миру.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження україномовних аудіогідів у визначних культурних та історичних пам'ятках світу, котрий сьогодні є важливим способом культурного обміну. Необхідність запровадження такого проекту пояснювалась тим, що поява україномовних аудіогідів в багатьох країнах не лише допомагає українцям культурно збагатитись, а й є важливим кроком до євроінтеграції України. Основним завданням роботи вважаємо аналіз використання перекладу аудіогідів світових культурних пам'яток на українську мову, дослідження його географічного застосування й перспективи розвитку дослідження цього питання в межах проблем сучасної лінгвістики.

Виклад основного матеріалу. Переклад світових пам'яток на українську мову полягає в зростаючій потребі адаптації глобальної культурної спадщини для української аудиторії. Інтерес до української мови та культури зростає, зокрема в умовах відновлення ідентичності після років русифікації та колоніальної спадщини, українізація світових культурних об'єктів стає необхідним кроком. Українізація культурних об'єктів через переклад не тільки популяризує українську мову, але й сприяє кращому розумінню світової культурної спадщини українськими громадянами. Це є важливим кроком у розвитку культурного обміну між Україною та світом. Переклад назв і описів провідних світових пам'яток на українську мову сприяє доступності цих культурних надбань для україн-

ської аудиторії та підтримує інтеграцію української мови в глобальний культурний простір.

Крім того, процес українізації допомагає популяризувати Україну на міжнародній арені як культурно багату та ідентифікаційну державу, що прагне зберегти і поширити свою мову. Переклад стає не лише інструментом комунікації, а й засобом передачі історичного, і символічного значення пам'яток, що дозволяє українським туристам і дослідникам краще розуміти та оцінювати культурні явища світового значення.

Завдяки перекладу світових пам'яток на українську мову створюється можливість для глибшого залучення українців до світових культурних процесів, водночас дозволяючи світовій спільноті пізнати та оцінити українську культуру як невід'ємну частину світової культурної спадщини. Також переклад світових пам'яток на українську мову стає частиною загальної стратегії культурної дипломатії України, сформувати позитивний образ країни у світі. Використання української мови як засобу передачі інформації про світову культурну спадщину підкреслює незалежність і культурну самобутність держави, посилює її міжнародний авторитет.

Переклад сьогодні є важливим способом взаємодії між людьми, які спілкуються різними мовами та належать до різних культурно-мовних груп. Міжкультурна комунікація – це спілкування представників (щонайменше двох) різних культур (націй, етносів) [1]. Таким чином, учасники міжкультурної комунікації часто стикаються з різними культурними особливостями у звичаях і нормах взаємодії, що значною мірою впливають на процес і підсумки комунікативного акту. Тому міжкультурну комунікацію можна розглядати як особливий процес взаємодії між партнерами, які усвідомлюють свою культурну відмінність і, щоб досягти успішного результату, намагаються подолати ці відмінності, застосовуючи мовленнєві варіанти та дискурсивні стратегії, що відрізняються від звичних для їхньої рідної культурної сфери.

Отже, переклад можна вважати однією з форм опосередкованого міжкультурного спілкування, а його головним завданням є створення текстів на іншій мові, що будуть відповідати оригіналу в структурному, смисловому та функціональному аспектах. Головним учасником процесу спілкування є людина, яка задля забезпечення своєї життєдіяльності вступає у зв'язок з іншими людьми.

Кожна культура має право на збереження своїх пам'яток і традицій. Водночас, українізація пам'яток, що належать до інших культур чи народів, може викликати сумніви з приводу етичності

таких змін. Важливо дотримуватися принципу культурного плюралізму – прийняття різноманіття культурних практик і повага до культурних особливостей. В Україні, наприклад, можуть виникнути ситуації, коли пам'ятки, що належать меншинам або іноземним народам, будуть зазнавати змін, що пов'язані з українізацією. Тут необхідно встановити чіткі етичні межі для збереження культурної цінності цих пам'яток, не порушуючи прав інших груп. Процес українізації пам'яток не може ігнорувати існуючі міжнародні угоди та законодавство, яке регулює охорону культурної спадщини. Оскільки багато пам'яток мають міжнародне значення або належать до культурної спадщини інших народів, їх змінення може викликати правові суперечки та конфлікти. Основним правовим документом, який визначає обов'язки країн у збереженні культурної спадщини, є Конвенція ЮНЕСКО про охорону світової культурної та природної спадщини 1972 року [2].

Культурна дипломатія сьогодні є важливим інструментом для зміцнення міжнародної присутності держав. Вона поєднує мистецтво, літературу, музику, кіно та інші культурні форми, щоб формувати довіру, сприяти взаєморозумінню і налагоджувати партнерські зв'язки через обмін культурними надбаннями. Культурна дипломатія сьогодні виступає як інструмент формування іміджу держави та актуалізується у сучасному світі в умовах цифровізації та інформатизації глобального світового простору [3]. Серед ключових переваг культурної дипломатії у створенні іміджу держави варто виділити декілька аспектів:

- По-перше, вона дозволяє показати унікальність та різноманітність національної культурної спадщини, привертаючи увагу та інтерес до країни. У сучасних умовах інформаційної конкуренції це є важливим інструментом просування національного бренду.

- По-друге, культурна дипломатія сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу країни, підвищуючи її престиж та вплив.

- По-третє, вона створює можливості для взаємодії між народами, що зміцнює дружні зв'язки та сприяє співпраці.

Одним з ключових аспектів культурної дипломатії є стимулювання міжнародних обмінів в галузі культури та мистецтва [3]. Міжнародні культурні проекти сприяють поглибленню взаєморозуміння між народами, зміцненню дружніх зв'язків і розширенню культурного обміну. Вони забезпечують простір для діалогу, співпраці та обміну досвідом, сприяючи зростанню престижу держави у світі.

У 2022–2023 роках в межах культурного сезону у Франції було втілено проєкт «Українська весна» за підтримки Українського інституту та посольства України у Франції, який мав на меті познайомити французьку публіку з сучасним українським культурним контекстом [3].

Другий цікавий проєкт провела галерея Lighthouse Immersive у Торонто (Канада) і було представлено спеціальні покази мультимедійної виставки «Імерсивний світ Тараса Шевченка» для місцевих школярів. У Торонто українські студенти школи Thornlea Secondary School поділилися культурною спадщиною своєї батьківщини з канадськими однокласниками. Завдяки мультимедійній виставці «Імерсивний Світ Тараса Шевченка», яка була створена за участі українських і канадських митців, глядачі отримали унікальну нагоду побачити роботи Шевченка, збережені через сучасні імерсивні технології.

Рис. 1. Фото з галереї Lighthouse Immersive

«Це надзвичайно цінно, коли приходиш до музею світового рівня й бачиш, що твоя рідна мова є в переліку тих, якою можна прослухати екскурсію. Це ж не лише про зручність – це й про відчуття «мені тут раді». Про повагу, визнання, про солідарність. Особливо зараз, коли українську мову й культуру росія намагається знищити разом з їх носіями – книгами, музеями, людьми. Це одна з причин, чому варто працювати над упровадженням українських аудіогідів у найвизначніших культурних пам'ятках: бо хочемо, щоб наша мова звучала на весь світ», – наголосила Олена Зеленська. Перша леді запевнила, що проєкт активно реалізуватиметься й надалі. В результаті ініціативи першої леді України Олени Зеленської в Тауері в Лондоні презентували україномовний аудіогід, який став першим у Великій Британії та 27-м в світі в межах культурної дипломатії.

Рис. 2. Tower of London

Аудіогід знайомить слухачів з численними захоплюючими фактами. Ось декілька прикладів тем, які в ньому розглядаються (див. Таблицю 1).

Також, є неймовірна можливість послухати про коштовності коронованих осіб. Таким чином можна розширити свої фонові знання та збагатитись культурно. Захопливі історії про королівські прикраси зазвучали українською мовою. Приклади перекладу таких матеріалів наведено в таблиці 2.

Для успішної реалізації культурної дипломатії необхідна державна підтримка культурних установ.

Серед перспектив розвитку виділяють популяризацію української мови, поширення національних цінностей, налагодження довготривалих зв'язків, зміцнення партнерств, підтримку сучасного мистецтва, літературних проєктів і книговидавання. Ці напрямки є важливими для розвитку культурної дипломатії, оскільки через їх впровадження держава може продемонструвати свою діяльність і унікальність.

Олена Зеленська підкреслює, що це надзвичайно важливо, коли в музеї світового масштабу можна почути свою рідну мову в списку доступних для екскурсій. Це не просто зручність, а й прояв підтримки, поваги і визнання. Це солідарність, особливо в умовах, коли росія намагається знищити українську культуру, мову та їх носіїв. Тому ми докладаємо зусиль, щоб українська мова звучала в найвідоміших культурних пам'ятках світу. В рамках своєї культурної ініціативи Олена Зеленська відкрила у музеях Ватикану вісім аудіогідів українською мовою. Відомо, що ці аудіогіди містять 19 годин матеріалу, озвученого українськими знаменитостями, серед яких артисти, телеведучі, спортсмени та Посол України у Ватикані Андрій Юраш. «Процес озвучування був нелегким – через повітряні тривоги та відключення електроенергії в Києві записи переривалися.

Таблиця 1

Приклади перекладу текстової частини аудіогіду “Tower of London”

Оригінал	Переклад
“The Tower of London was strategically oriented with its strongest defences facing Saxon London, a deliberate design choice according to archaeologist Alan Vince. Its imposing structure would have dominated the surrounding area and been highly visible to river traffic. The castle is divided into three “wards” or enclosures: the innermost ward, containing the White Tower, represents the earliest phase; the inner ward, built during Richard I’s reign (1189–1199), surrounds the White Tower; and the outer ward, built under Edward I, encompasses the entire castle.”	«Стратегію проектування Лондонського Тауера обрано так, щоб його найбільш потужні оборонні споруди були орієнтовані на Саксонський Лондон, що, згідно з археологом Аланом Вінсом, було свідомим рішенням. Імпозантний вигляд замку домінував над навколишньою місцевістю та був помітний з річки.»
“The White Tower, a central keep of the Tower of London, was designed as a fortified residence for the king. Built in the 11th century, it is one of the largest keeps in the Christian world and considered the most complete 11th-century palace in Europe. The tower measures 36 by 32 meters at the base and stands 27 meters tall, with three floors originally: a basement for storage, an entrance level, and an upper floor. The entrance, on the first floor, was accessed by a removable wooden staircase. The tower’s construction used Kentish ragstone and Caen stone, though much of the original material has been replaced with Portland stone over time. The basement, partially below ground, has remained mostly unchanged, though its interior was renovated in the 18th century.”	«Білу вежу Лондонського Тауера, зведену в 11 столітті, створили як оборонну резиденцію для короля. Вона є однією з найбільших веж середньовічних замків у християнському світі та найкраще збереженим палацом 11 століття в Європі. Вежа має площу 36 на 32 метри в основі і висоту 27 метрів, з трьома поверхами: підвал для складування, рівень входу та верхній поверх. Вхід був на першому поверсі і мав знімну дерев'яну сходи. Для будівництва використовували кенійський вапняк і камінь з Кану, хоча більшість каменів пізніше замінили на портлендський. Підвал частково занурений в землю і залишився майже незмінним, хоча його реконструювали в 18 столітті.»

Рис. 3. The Crown Jewels

Таблиця 2

Приклади перекладу текстової частини аудіогіду “The Crown Jewels”

Оригінал.	Переклад
“The Crown Jewels represent the nation's most invaluable treasures, including the sacred Coronation Regalia, which are used during the coronation of new monarchs. This collection, consisting of over 100 items and 23,000 gemstones, holds immense cultural, historical, and symbolic significance, making them priceless. They are part of the Royal Collection, entrusted to the monarch for the nation's benefit.”	«Королівські коштовності є найбільшими скарбами країни, до складу яких входять священні коронаційні регалії, що використовуються під час коронації нових монархів. Ця колекція, що складається з понад 100 предметів та 23 000 дорогоцінних каменів, має безцінне культурне, історичне та символічне значення. Вони є частиною Королівської колекції, що зберігається монархом на користь нації.»
“One of the oldest items in the Crown Jewels is the 12th-century Coronation Spoon. It is used to anoint the sovereign with holy oil, which is the most sacred part of the coronation ceremony. The Coronation Spoon survived the destruction of the Crown Jewels by Parliament in 1649 because it was purchased by Clement Kynnersley, who had served as an official in the royal wardrobe of Charles I, was one of the commissioners responsible for organizing the sale of the late king's possessions. After the Restoration in 1660, Kynnersley returned the Coronation Spoon to Charles II, likely in hopes of regaining royal favor.”	«Одним із найстаріших предметів у коронних регаліях є коронаційна ложка XII століття. Вона використовується для помазання монарха святою олією, що є найбільш священним елементом коронаційного обряду. Коронаційна ложка пережила знищення коронних регалій парламентом у 1649 році, оскільки була придбана Клементом Кіннерслі. Кіннерслі, який обіймав посаду офіційного працівника королівського гардеробу за часів Карла I, був одним із комісарів, відповідальних за організацію продажу майна покійного короля. Після реставрації монархії в 1660 році Кіннерслі повернув коронаційну ложку Карлу II, ймовірно, сподіваючись на відновлення королівської прихильності.»

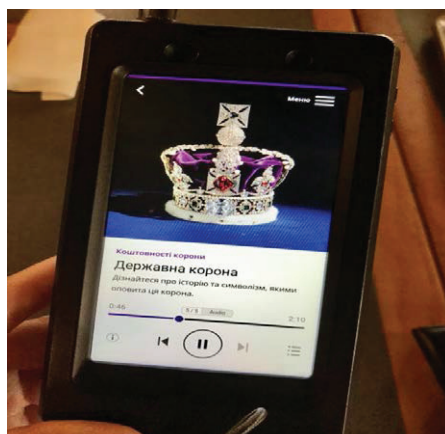

Рис. 4. The State crown

Поки розповідали про художників та мистецтво, артистам і звукорежисерам доводилося ховатися в бомбосховищах. Це страшний контраст сучасного життя в Україні», – розповіла Олена Зеленська, відкриваючи аудіогіди [9].

Рис. 5. Виступ Олени Зеленської

Поки розповідали про художників та мистецтво, артистам і звукорежисерам доводилося ховатися в бомбосховищах. Це страшний контраст сучасного життя в Україні», – розповіла Олена Зеленська, відкриваючи аудіогіди [9].

На основі вищезазначеного можна дійти висновку, що дослідження українізації світових пам'яток є важливим етапом у популяризації української культури та мови, що підкреслює роль України у глобальному культурному просторі. Це

процес не лише збереження культурної спадщини, а й зміцнення національної ідентичності, сприяючи міжкультурному діалогу. Завдяки культурній дипломатії та ініціативам, таким як україномовні аудіогіди та культурні проекти, Україна активно представляє свою культуру на міжнародній арені. Наприклад, україномовні аудіогіди з'явилися в музеях Віденської галереї Бельведер, Музеї Ван Гога та в інших визначних культурних установах, що дозволяє мільйонам туристів краще пізнати українську культуру.

Висновки. В ході написання статті було встановлено, що побудова більш тісних культурних зв'язків з різними країнами світу шляхом перекладу аудіогідів та туристичних брошур. Також було виявлено, що поява україномовних аудіогідів в багатьох країнах не лише допомогла українцям культурно збагатитись, а й стала важливим кроком до євроінтеграції України. Проаналізувавши використання перекладу аудіогідів світових культурних пам'яток на українську мову, дослідивши його географічне застосування, встановлено перспективи розвитку дослідження даного питання в межах проблем сучасної лінгвістики. З'ясовано, що українська мова вже звучить в багатьох містах світу, а отже мовний бар'єр на шляху активного подолання. Саме переклад став тим інструментом, який дозволив розпочати побудову культурного мосту між Україною та світом.

Список літератури:

1. Гавриш М. Переклад як різновид міжкультурної комунікації (деякі аспекти проблеми). Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. К.: КНЕУ. Київ, 2015. С. 36–41.
2. Бойчук Н. В. Переклад як засіб міжкультурної комунікації / Н. В. Бойчук // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(1). – С. 140–147.
3. Український музей за кордоном як осередок збереження ідентичності та промоції української культури / ред. І. Г. Піленко; матеріал підготувала М. Б. Лелик. – ДЗК Випуск 6/3, 2020.
4. Діяльність Президента України в умовах російсько-української війни: огляд матеріалів ЗМІ 20–28 лютого 2015, 14–20 листопада 2022 р. / голов. ред. В. М. Удовик; відп. за випуск М. Б. Кушнар'ова. – Інформаційно-аналітичний бюлетень, 2022. – С. 1–125.
5. Венеціанська бієнале як соціокультурний та художній проект (на прикладі 52-ї Венеціанської бієнале) / Оленіна О. Ю. / Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. [Сер.] Мистецтвознавство : зб. наук. пр. – Х., 2014. – № 8. – С. 70–76.
6. Україномовні аудіогіди з'являться ще у двох музеях Польщі – Шейко. Київ, 2024. URL: <https://surli.li/hfbozq> (дата звернення: 15.11.2024).
7. 50 світових пам'яток говорять українською: Олена Зеленська розповіла про нові аудіогіди. Київ, 2022. URL: <https://surli.cc/idxkpty> (дата звернення: 16.11.2024).
8. Олена Зеленська про запуск україномовних аудіогідів: Українська звучить як мова культури, історичної пам'яті та боротьби за майбутнє. Київ, 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-pro-zapusk-ukrayinomovnih-audiogidiv-ukrayins-86577> (дата звернення: 20.11.2024).
9. Річний звіт ГО «ДОКУДЕЙЗ». Київ, 2022. URL: https://docudays.ua/storage/2024/files/docudays_report_2022-2.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
10. Щербина А.В. Види усного перекладу та сфери його застосування / Головня А.В., Гастинщикова Л.О., Щербина А.В. / «Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського», Том 33 (72) № 4 Ч.2, 2022. – С. 11–18.

**Shcherbyna A. V., Poliakova O. V., Dolnyk I. M. AUDIO GUIDE TRANSLATIONS
OF THE WORLD'S MOST PROMINENT CULTURAL AND HISTORICAL MONUMENTS
INTO UKRAINIAN LANGUAGE**

The article discusses translation as the main tool for intercultural communication. The use of Ukrainian-language audio guides to historical monuments in the world has been studied in two aspects: translation and cultural. Thus, the history of the project to introduce Ukrainian-language guides and cultural events around the world aimed at strengthening cultural exchange between Ukraine and the world, which will be the key to successful European integration in the future, was described.

This study of the translation and cultural aspects of Ukrainian-language audio guides to world historical monuments aims to contribute to a deeper understanding of its role as the basis of the communication structure in the course of strengthening Ukraine's international cooperation with other countries. It was found that it is extremely important in a world-class museum to hear the mother tongue in the list of languages available for excursions. It is found that such a cultural and linguistic initiative requires the solidarity of the international community in this matter, especially in the context of Russia's years-long attempts to destroy Ukrainian culture, language and their speakers.

The article argues that it is through the translation of audio guides and other tourist materials of world monuments into Ukrainian that an opportunity has been created for deeper involvement of Ukrainians in global cultural processes, while allowing the world community to learn about and appreciate Ukrainian culture as an integral part of the world's cultural heritage.

Also, the translation of world monuments into Ukrainian is becoming part of the overall strategy of Ukraine's cultural diplomacy, forming a positive image of the country in the world. The article shows that the use of translation into Ukrainian as a means of transmitting information about the world's cultural heritage emphasizes the independence and cultural identity of the state and strengthens its international authority.

Key words: translation, world monument, UNESCO, cultural heritage, intercultural communication.